

Annie Proulx

Straatruoer

Ik heb bijna altijd landelijk gewoond en ben dus vertrouwd met verschillende wegen, van ruige paden tot de verlaten snelwegen van het hoogland. In Brussel maakte ik kennis met kasseistraten; *chapeau* voor de Romeinen. Ik logeerde in het Passa Porta-appartement van eind november 2012 tot begin januari, een periode waarin werklieden de kasseien aan de overkant van de straat aan het vervangen waren. De studeerkamer van het appartement bood een schitterend uitzicht op de aanleg. In voorgaande weken hadden ze de oude straat opgebroken, metingen verricht, nieuwe rioolbuizen gelegd naar het chique nieuwe gebouw op de hoek en nu waren ze met het grondwerk bezig, zand aan het storten. Op een ochtend – het was nog donker en het regende zachtjes – begonnen twee mannen, een wat jongere en een al wat kalende oudere, de kasseien te leggen, vierkante blokken graniet van een negentiende-eeuwse omvang, dicht op elkaar zodat ze geschikt waren voor paardenhoeven. Naarmate het lichter werd, steeg uit het gerinkel van hun steenhamers, de één een toon hoger dan de andere, een wonderlijke muziek op, die niet veel verschilde van het tikken van bamboestokken in een Noh-theaterstuk. Het werk vorderde snel. In een uur legde een man in zijn eentje drie meter nieuw trottoir.

Een kiepwagen met nog meer kasseien loste zijn lading voor de glazen deuren van het chique nieuwe gebouw en het *tenk-tenk-tenk-tenk* begon opnieuw. Iedere steen kreeg vijf tot negen tikken met de hamer. Steeds nadat er een deel was gelegd, schepte een van de mannen nat zand over het nieuw bestrate wegdek en veegde het met een stijve bezem in. De andere man vulde een kruiwagen met kinderkopjes en reed die naar zijn werkplek, waar hij de stenen eruit kiepte. En nog een kruiwagen vol, en nog een, allemaal zware lichamelijke arbeid, waarbij veel gekropen, gebukt, getild en gesjord werd. De twee hamers voerden een contrapuntisch gesprek. Een vrouw die haar hond uitliet, liep langs de plek. De hond keek met een berekenende blik naar de zojuist gelegde kasseien, waarna de eigenaresse, die de blik herkende, een rukje aan de lijn gaf en ze verder liepen.

Er waren geen toekijkende bazen of voormannen bij, alleen de twee mannen. Ze wisten hoe het moest en ze deden het. Weer een pauze, een heel korte ditmaal, waarin een tafeltje en een dienblad met twee glazen erop naar buiten werd gebracht door de eigenaar van

het Griekse restaurant op de hoek, dat last had van een aanzienlijke verstoring in de toeloop van klanten.

De eigenaar wilde dat dit alles achter de rug was. Hij hoopte misschien dat het werk met een drankje erbij wat meer zou opschieten.

Een andere dag was de lucht een kreukelig wolkendek in de kleur van de kasseien. Achter de wolken verschenen en verdwenen blauwe hemelplassen. Een meeuw ving het zonlicht, voerde een mooie figuur uit en vloog weg. Er arriveerde een vrachtwagen met een gele bobcat. De oudere arbeider met het kalende hoofd startte hem. Geen gesjouw meer met kruiwagens; de bobcat schepte per keer vier kruiwagenladingen op. Alles ging snel. De mannen haastten zich niet; iedere steen kreeg het juiste aantal tikken, zodat hij goed op zijn plaats kwam te liggen. Toch maakten ze voort; geen overbodige gebaren, geen rekbewegingen, geen gepraat, alleen het herhaaldelijke grijpen naar een steen, een duw om hem dicht tegen zijn makkers aan te zetten, de tikken van de hamer, het grijpen naar de volgende steen, steeds opnieuw. Om twaalf uur waren ze opeens verdwenen, alsof ze met een denkbeeldige haak waren weggerukt.

Op een dag was er gekrakeel. Ik ging naar buiten om een krant te kopen, maakte een ommetje. Terug in het appartement zag ik de stratenmakers driftig aan het werk. Er stond een jonge vrouw met een filmploeg aan de rand van het modderige werkterrein. De bobcat zoefde geïrriteerd om haar heen. En de eigenaar van het restaurant was woedend. Schreeuwend en tierend tegen de vrouw stormde hij naar buiten, greep de nek van haar lichtstandaard en schudde hem heen en weer alsof hij hem wilde wurgen. Zij zei iets tegen hem; hij schreeuwde tegen haar. Er kwam een andere jonge vrouw bij staan. Hij schreeuwde tegen haar. Hij gebaarde. Beide vrouwen deinsden achteruit. Griekse mannen kunnen goed schreeuwen. Hij wees veelbetekenend op zijn horloge. Er was een deadline gesteld. Terwijl de eigenaar woest hoofdschuddend en schouderophalend – zo woest dat hij een ontwrichting riskeerde – zijn restaurant weer inliep, kwam er een jongeman met een microfoon bij de geïrriteerde vrouwen staan. En toen waren ook zij opeens verdwenen. Gepakt door de haak. De restaurant-eigenaar vierde zijn overwinning door het raam op de bovenverdieping te openen en met hulp van zijn eega de gevel van het restaurant te versieren met een net van glinsterende lichtjes.

Op een keer laat in de middag, toen het licht al vervaagde en de daken glommen van de regen, was de kalende stratenmaker in de weer met een geel apparaat dat op een vloerschuurmachine leek, maar dat in plaats van een band een vlakke plaat aan de onderkant had. Hij liep ermee heen en weer over de pas gelegde kasseien. Het ding maakte een hoop herrie, maar de functie was me niet duidelijk. Hoe dan ook, toen hij klaar was, pakte hij een waterslang en spoelde de boel schoon. De regen was niet nat genoeg. De andere stratenmaker gebruikte het apparaat op het deel dat hij had bestraat. Het leek me een lastig te besturen ding, het rukte hem alle kanten op. Daarna de waterslang. En voilà: twee stroken nieuwe kasseien op de stoep. De rijweg, een zanderige moddervlakte, moest nog gebeuren.

Ik was een paar dagen te ziek om naar het werk te kijken, maar toen ik bij het raam terugkwam, zag ik dat er een twee keer zo groot stuk bedekt was met nieuwe stenen en dat al het werk was afgezet met wegversperringen, waardoor voetgangers door het slijk in het midden van de straat moesten lopen.

Het was een grijze dag, maar het regende niet; zonniger dan dit zou het waarschijnlijk niet worden. In de loop van de ochtend doken er twee voormannen op, die brede handgebaren maakten

en de kalende stratenmaker ernstig toespraken. De aandacht leek zich te richten op de modderige hoek en daar brachten de stratenmakers dan ook de rest van de dag door. Als de hoeken eenmaal gedaan waren, bleef alleen het middengedeelte over. Zo leek het althans.

Er kwamen nu geen fijne dienbladen met drankjes meer uit het Griekse restaurant. De hele week stapte er niet één klant naar binnen, ondanks de moedig aangebrachte kerstversiering en de warmte die het etablissement uitstraalde. Er gingen enkele dagen voorbij. Het werk lag stil. Er kwam niemand meer stenen leggen. Het was weekend en overall was het kerstmarkt met snacks, glühwein, een prachtige draaimolen, knipperende lampjes, massa's mensen, een mosterdgele wagen die churros verkocht, kleine kleurige lichtpuntjes die over de mensen en de trottoirs kropen. Op zaterdagavond kwam het Griekse restaurant tot leven. Auto's verdrongen zich in de straat en feestelijk geklede stellen trokken schaterend van de lach op naar het restaurant. De eigenaar kwam naar buiten en dirigeerde de auto's naar parkeerplaatsen. Hij nam dames bij de arm en begeleidde hen naar binnen en het restaurant was afgeladen, vol vrolijkheid en flonkerende flessen. Het was heel laat voor-

dat de laatste auto wegreed.

Vijf dagen later kwam er iemand tot het besef dat er een fout was gemaakt. De voormannen van Dekempeneer, vergezeld van vijf of zes werklieden, arriveerden 's ochtends vroeg met meetlinten en staarden somber naar de pas bestrate hoek. (Dekempeneer is een Belgische specialist in wegwerkzaamheden en vaak betrokken bij bestratingsprojecten in de stad). Na enkele minuten van vinnige gebaren en weinig woorden begonnen de mannen de kasseien uit de grond te rukken. Omhoog met die stenen! Eruit met die stenen! De man met het kalende hoofd gaf geen enkele emotie prijs. Vervolgens werd er een ander stuk bestrating losgewrikt. Moest alles eruit? Uren en dagen van zwaar werk in de regen werden in een enkele ochtend tenietgedaan. Er kwam een halfvergeten zin uit een gedicht van een verliezende roderijder bij me op: 'Zo'n eind voor zo'n korte rit.' De graafmachine groef de grond af tot op de rioolbuizen en stortte die terug terwijl ik naar de tweedehandsboekwinkel was. De hele dag waren ze bezig de stenen

los te wrikken die pas vorige week gelegd waren. De man met het kalende hoofd kwam 's ochtends wel opdagen, maar de jonge stratenmaker van vorige week liet zich niet zien. Ik vroeg me af of hij morgen terug zou komen om de open plekken weer op

te vullen met stenen. Of zouden we hem nooit meer terugzien? Was hij als kasseienbikker naar de steengroeve gestuurd voor een hongerloontje?

De volgende donkere ochtend kwam de grote werkploeg terug en begon stevige steenblokken zo te rangschikken dat ze de buitenste lijnen van de straathoek met sierlijke bogen een nieuw aanzicht gaven. Rode bakstenen deden hun intrede; daarmee werden twee nieuwe structuren omlijnd en afgescheiden van het totaalpatroon. Of die structuren putten waren of toegangen tot een ondergrondse ruimte was niet duidelijk. Toch was dit meer dan het met keien opvullen van een modderplek; het was een functioneel kunstwerk, passend bij de gemengde architectuur van de straat, die zowel traditioneel als modern was. De kasseien waren traditioneel, de toegevoegde structuren waren modern.

De hele ochtend regen voor de drie mannen die kasseien legden, *tenk-tenk-tink-tonk*. De oudere man met het kalende hoofd was aanwezig, maar zijn eerdere hulpje niet. Misschien was hij ontslagen of, net als de buschauffeur in Albuquerque in New Mexico, die met zijn bus twee dakloze veteranen had overreden, naar een

Ik vroeg me af of hij morgen terug zou komen om de open plekken weer op te vullen met stenen. Of zouden we hem nooit meer terugzien? Was hij als kasseienbikker naar de steengroeve gestuurd voor een hongerloontje?

kantoorbaan gepromoveerd. De stratenmakers zaten op hun hurken met de voeten wijd uiteen, de broek strak en laag op de bleke billen, zodat hun klassieke bouwvakkersdecolleté goed zichtbaar was. 's Middags hield het op met regenen en werd het tafereel opgefrist door een brede strook zonlicht die door de wolken heen sijpelde. Eindelijk zou de modderpoel voor het Griekse restaurant kasseien krijgen. Om half acht was het nog donker, maar de stratenmakers hadden de afzettingen weggehaald en waren de grond aan het egaliseren. Ik hoorde het getik van de hamers al. Boven in het glanzend nieuwe gebouw op de hoek staarde een in het wit geklede man strak naar de gepleisterde muren terwijl hij een telefoongesprek voerde. Aangetrokken door het geluid van hamers op steen liep hij naar het raam en keek naar het werk op straat, glimlachte.

Pratend, alsmat pratend liep hij rond in de lege witte kamer. Af en toe keek hij omlaag naar de kasseienleggers. Achter op zijn witte overhemd, tussen zijn schouderbladen, zat een donkere vlek. Had iemand een kluit modder naar hem gegooid? Of een pijltje? Opeens verdween hij achter in het appartement. Het was een stijlvol appartement, geschikt voor een jong stel met goede banen. Iemand had mij verteld dat die appartementen waarschijnlijk verhuurd zouden worden aan welgestelde Fransen, die van Parijs hierheen verhuisden om de hoge belastingen te ontlopen en comfortabel tussen Brussel en de Franse hoofdstad te kunnen pendelen. Is dit het Depardieu-effect?

Ergens in Brussel bevond zich een Groot Kasseiendepot. Daar kwam een grote vrachtwagen vandaan met een lading stenen die er met het gebrul van een lawine uit gleden, stenen voor het restaurantterrein. Vlak voor het middaguur kwam er een felgroen-gele wagen van InterBeton Heidelberg Cement Group, die dun vloeibaar cement over de nieuwe bestrating spoot. De mannen

gebruikten zware vegers om het cement in de voegen te schuiven. In het Griekse restaurant stond de tienerzoon van de eigenaar met zijn neus tegen de glazen deur gedrukt te kijken hoe de veger vooruit- en achteruitging. Iedereen ging lunchen behalve de chauffeur van InterBeton, die de trechter van zijn wagen met een waterslang schoonspoot. 's Middags spuwde InterBeton nog meer waterig cement uit over de nieuwe bestrating.

De Griekse restauranteigenaars kwamen naar buiten en stonden rokend en lachend tegen de afzetting geleund. Met een geluid als reuzenvingernagels over een schoolbord schraapte de bobcatdrijver overtuigd van de oude bestrating. De chauffeur van de betonwagen pakte zijn spullen en vertrok. Voor het Griekse restaurant verzamelde zich een groep mensen om naar het opruimen te kijken. Toen iedereen het restaurant inliep, gluurde er een man met een vreemd gebleekte jeans door de deur naar binnen, zijn jeans zat onder de bleke ovale ruiten zo groot als misvormde pannenkoeken. Was dit de nieuwe mode of een vreselijke miskleun met de bleekwaterfles?

Zo vreemd. Een dag zonder regen. Er werd niet opgeruimd. Overal lagen bergen kasseien, wandelaars bleven zich ergeren aan de blauw-gele afzettingen – sterker nog, de hele stad leek vol te staan met die hekken. Maar de volgende dag, halverwege de ochtend, arriveerden er werklui die de afzettingen opruimden. De man met het kalende hoofd leidde de opruimactie. Zou dit echt het einde zijn? Ja, ja! De afzettingen werden weggehaald. De bulldoermachinist laadde de resterende kasseien in een vrachtwagen.

Opnieuw kroop het verkeer door de straat voor nummer 28 en het Atlas Hotel, over de traditionele sterke kasseien, lang meegaande, weinig onderhoud behoevende, waterdoorlatende, verkeervertragende, enkelversterkende, stofbeperkende, prachtige nieuwe kasseien. ■